
УДК 821.162.1.09 Равіта-Гавр.:050 Кієвская старина

Матлах Мар'яна
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ТВОРЧИСТЬ ФР. РАВІТИ-ГАВРОНСЬКОГО НА СТОРІНКАХ ЧАСОПISY «КІЄВСКАЯ СТАРИНА»

У статті проаналізовано біографічний і творчий шлях Францішека Равіти-Гавронського. Саме на сторінках часопису «Кієвская старина» опубліковано його твори «На рубежъ» (1888) і вступне слово до нього, а також «Фома Падура (Критический очеркъ)» (1889).

Ключові слова: «Кієвская старина», творчий шлях, повість, письменник.

The article analyses the biographical and the creative development of Franciszek Rawita-Gawroński. His creativity became famous thanks to the magazine «Kiewskaia starina», on the pages of which were published the works of the writer «Na kresach» («At the boundary») in 1888 and the introduction to it, and also «Tomasz Padurra (Critical outline)» (1889).

Keywords: «Kiewskaia starina», creative development, story, writer.

W artykule są analizowane biografia i twórczość Franciszka Rawity-Gawrońskiego. Jego dorobek zyskał rozgłos dzięki czasopismu «Kijewskaia starina», na którego łamach były publikowane utwory pisarza «Na kresach» (1888) oraz «Tomasz Padurra (Monografia krytyczna)» (1889).

Słowa kluczowe: «Kijewskaia starina», twórczość, powieść, pisarz.

Францішек Равіта-Гавронський свого часу був відомим польським письменником і журналістом, а також непрофесійним істориком, який зробив значний вплив на історичну свідомість найактивніших груп польського суспільства, особливо у ставленні до історії України-Русі та польсько-українських відносин. Однак, на жаль, цей письменник ще недостатньо вивчений як у Польщі, так і в Україні. Лише невелика кількість науковців дослідила його життя і творчість. Серед них — польський історик Євгеній Коко, професор славістики Данута Сосновська, Адам Кудла та інші.

Народився Францішек Гавронський (відомий ще як Станіслав Равіта-Гавронський, Станіслав Равіта, Станіслав Вігура, Роман Оришовський) 11 жовтня (4 листопада) 1846 року в селі Степашки (нині це село Гайсинського р-ну Вінницької області) в шляхетській родині. Мав одного брата Луціяна та дві сестри.

Спочатку Равіта навчався у вінницькій школі, яка готувала до вступу в гімназію, а потім, з 1855 року, — у Київській гімназії. У 1863 році він взяв участь у січневому повстанні, внаслідок чого був ув'язнений. Після перебування в різних в'язницях в грудні 1864 його звільнили.

До 1867 року Фр. Равіта-Гавронський працював у маєтку графа Дідушицького в Неслухові і тоді ж записався до Рільничої школи в Дублянах. Там він розпочав свою творчу діяльність, зокрема написав поезію, яка була опублікована на сторінках львівського *Dziennika Literackiego* (найправдоподібніше, це був твір «Do Braci rodu słowiańskiego»).

У 1872 року Францішек Гавронський переїхав до Києва, де жив цілий рік. У 1876–1882 рр. він кілька разів виїжджав до Європи, був у Франції, Швейцарії, Австрії.

Свою наукову й літературну діяльність Равіта розпочав у 1880-х рр. У березні 1881 року він надіслав перші твори Елізі Ожешко з проханням, щоб вона оцінила їх. Письменниця відповіла, що твори їй здалися оригінальними, але їй не вистачило артистичної гармонії і стислості.

У червні 1884 року Фр. Равіта-Гавронський вирушив до Швейцарії. Там він написав дві повісті: «На красному дворі» (про перебування короля Болеслава Сміливого в Києві) та, скоріше всього, «Przedjutrze». Тоді ж письменник познайомився зі своєю майбутньою дружиною Антоніною, одружився з нею, після цього вони разом поїхали до Львова.

У Львові Францішек працював у редакції таких газет, як «Gazeta Narodowa», «Prawda», «Przegląd Tygodniowy». В тому ж році Равіта написав повість «Дві дороги» (про часи січневого повстання), яка була видана двома роками пізніше, в 1886 році він закінчив «Na kresach ukrainnych», тоді ж була опублікована його повість «Баба Мотря» в журналі «Świt» під псевдонімом Марина Виховська, а через рік — «Пан гетьман Мазепа».

У 1886–1892 роках подружжя Гавронських проживало у Варшаві. Там у них з'явилися діти — син Єжи і донька Софія. У Варшаві Гавронський познайомився з Болеславом Прусом, Марією Конопницькою, Генриком Сенкевичем, Стефаном Жеромським. Його новели і малі твори друкували вищезгадані газети, а також «Gazeta Polska», «Nowa Reforma», «Kurier Codzienny», «Tygodnik Ilustrowany», «Gazeta Lwowska», «Kraj» та інші. В 1890 році вийшла його повість «Poszukiwacze szczęścia», в 1891 — історична повість «Złotobrody Emir» і «Obca krew».

У 1892 році Фр. Равіта-Гавронський разом із сім'єю перебрався до Львова. Восени 1893 року він ініціював створення Науково-літературної спілки, а пізніше взяв участь у діяльності Літературно-художнього кола. Через рік Гавронські переїхали до Перемишля за ініціативи Антоніни і з 1895 року Равіта почав ґрунтовніше займатися дослідженнями історії Русі й козаччини. Він працював у газеті «Echo Przemyskie», яка була пов'язана з римо-католицькою церквою. Тоді ж були написані його твори «Charcyzy», «Sejm grodzieński ostatni», «Marzenia», «Z domu niewoli», «Boharerowie życia».

Наприкінці 90-х років XIX століття Равіта-Гавронський купив собі маленький маєток у селі Тарнава біля Добромиля. Більшість людей, які проживали в тому селі, були українцями, і саме тоді Равіта став відчувати антипатію до українського народу.

У 1900 році він став членом Народної Ліги. Потім письменник працював у редакції газети «Słowo Polskie», а згодом став видавцем щоквартальника «Ruś», присвяченого історії Русі й польсько-російським відносинам. Також Францішек мав намір створити Товариство історичних досліджень праць Русі, але до цього діло не дійшло. У 1912 році він був редактором газети «Литва і Русь». У той же період з'явилася його двотомна праця «1863 рік на Русі», де у першому томі він висвітлив події на теренах Червоної Русі, а другий присвятив подіям на Київщині, Поділлі та Волині; біографія Михайла Чайковського «Michał Czajkowski (Sadyk Pasza). Jego życie, działalność wojskowa i literacka. Zarys biograficzny», а також монографія «Konfederacja Narodu Polskiego w roku 1876».

Останні роки життя Равіта провів в Юзефові неподалік Варшави, де помер 16 квітня 1930 року. Похований Францішек Равіта-Гавронський на Варшавському цвинтарі. В нього було четверо дітей: Анджей — мовознавець, філософ, журналіст і публіцист; Зигмунт — радник посольства Польщі в Берліні; Єжи, донька Софія — письменниця. Перед смертю Гавронський передав до Національного музею свої книжки і рукописи.

Збереженню та поширенню деяких творів Равіти-Гавронського потрібно завдячувати не лише музею, а й щомісячному історико-етнографічному та літературному часопису «Кіевская старина», який видавався у Києві російською і українською мовами (в російській транслітерації з 1905, в українській — з 1906) у 1882–1906 роках.

Саме в цьому журналі 1888 року було опубліковано твори Фр. Равіти «Na kresach» («На рубежъ») і вступне слово до нього, а 1889 року — «Фома Падурра» (Критический очеркъ)».

Вступне слово в «Кіевской старине» до повісті «Na kresach» написав такий собі К. М. Він згадував, що «сюжет цієї повісті запозичений з історичного життя південно-руського краю 18 століття». Далі К. М. розповідав про те, що з часу відродження польської літератури під впливом романтизму часто стали з'являтися поеми і повісті, сюжетами для яких слугували історичні мотиви з життя південно-руського краю. З'явилася навіть польсько-українська літературна школа. В її рядах були А. Мальчевський, С. Гощинський, Ю. І. Крашевський, Г. Сенкевич та інші. Природа, історія краю стали поштовхом до створення та існування цієї школи.

Як згадувалося раніше, сюжетом цієї повісті слугувала спроба повстання, що виникло в південно-західній частині країни під час періоду безкоролів'я після смерті Августа II. Однак Равіта дещо змінив і хід подій, і самих учасників руху. Крім того, «признавая вполне гражданские права и стремления значительной доли более культурных южно-русов, он тем не менее не удержался от старых общих мест относительно “черни”, по отношению к которой не скупится на бранные эпитеты и упреки в пьянстве, лени и даже отвращении от труда “в пользу” свою и других».

Попри суперечливі думки, повість Равіти — це новий ковток повітря, нове явище в польській літературі. Як зазначалося в «Кіевской старине», «Г. Равита с полным безпристратием признает гражданские стремления южно-русского народа и его национальную физиономию, признает за ним право протеста против иностранного насилия, симпатизирует этому протесту, если его проявления основываются на общих гуманных началах. Среди столкновения двух народностей г. Равита избегает господствующих в литературе общих взглядов, он не порицает а priori ни той, ни другой стороны и остается объективным художником, заинтересованным в давно минувшем споре только с точки зрения этической».

Також у 1889 році з'явилася праця «Фома Падурра (Критический очеркъ)». Тимко Падурра — польсько-український поет, композитор та торбаніст, нащадок дрібношляхетської родини (гербу Сас та гербу Задора) походженням із Закарпатської Русі, що відобразилося на його переконаннях: як польський патріот, він на-

полягав на необхідності спільної боротьби поляків та українців за незалежність. Поет був співцем козаччини, популяризував український фольклор та музику.

Равіта-Гавронський писав, що Тимко Падура — письменник, який нічим особливо не відрізнявся і що він був одним із тих, хто став відомим за життя і кого за життя забули. Причиною тієї короткочасної популярності було, на думку Равіти, те, що «поэт сумел затронуть чувствительную струну, если не всего современного ему общества, то, по крайней мере, части его и части выдающейся, достаточно сильной, способной своею отзывчивостью на призыв певца дикой необузданной свободы упрочить за ним хотя бы мимолетную славу».

Далі Гавронський подав детальну біографію Падури, завдячуючи В. Пшиборовському, який зібрав інформацію про Тимка. Як повідомляв Равіта, попри те, що батьківщиною Падури була Польща, він писав малоросійською мовою. На підтвердження цього Фр. Равіта вдався до розлогої біографії батьків Тимка.

Після цього Францішек твердив, що народився «Фома Падурра» 21 грудня 1801 року. Початкову освіту він здобув частково вдома, частково в Іллінецькому училищі разом із Северином Гощинським, згодом — у Вінницькому і Кременецькому ліцеях. Перші поетичні спроби Падури на малоросійському наріччі почалися ще під час перебування його в ліцеї. Тоді ж він познайомився з Ходаковським, від якого отримав записи дум та переказів. Перша збірка його творів була видана в 1842 році у Львові під заголовком «Pieńia Tomasza Padurrgu». Однак Фр. Равіта зауважував: «Пусть Пшиборовский пишет, что “Падурра сочинял много дум и песен, настолько родных, настолько близких народу, что их читали нарасхват, переписывали, пели”, пусть Васютинский заявляет, что “Виторт или, как произносятся другие, Видорт распространял их по Украине, среди народа, подобно бросаемым в землю золотым зернам”, — песни Падурры не были народными песнями. Пела их, восхищаясь, шляхта, игравшая в козаков, изучали дворовые люди, эконоы и писаря, народ не пель их никогда, всегда оставался к ним равнодушным, они были для него чуждыми и размером, и формою, и речью, и, прежде всего, содержанием, духом».

Можна стверджувати, що Равіта-Гавронський неоднозначно ставився до такої постаті, як Тимко Падура. Наприкінці нарису він зауважував, що, з одного боку, письменник писав мовою милозвучною, гарною та гармонійною, а з другого — «дух произведений Падурры, мысли, изложенные в них, свидетельствуют, что поэт не был прирожденным малороссом, и объясняют достаточно, почему его песни не вошли в число тех, которые поет украинский народ».

Отже, своєю творчістю Францішек Равіта-Гавронський у свій час зробив певний внесок у польську історію і літературу, а поширенню його творів значною мірою сприяв журнал «Кієвская старина».

ЛІТЕРАТУРА

1. Радішевський Р. Томаш Падура — польсько-український лірник // Томаш Падура. Вибрані твори / Р. Радішевський. — Київ, 2012. — 624 с.
2. Кієвская старина. — 1888, 1889, 1892.

---

3. Лазурко Л. Францішек Равіта-Гавронський як дослідник українського минулого (Eugeniusz Koko. Franciszek Rawita-Gawroński (1846–1930) wobec Ukrainy i jej przeszłości. — Gdańsk : Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2006. — 276 s.).

4. Koko E. Franciszek Rawita-Gawroński (1846–1930) wobec Ukrainy i jej przeszłość. — Gdańsk : Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2006. — 276 s.